

Kiusamist on võimalik ennetada, isegi Eestis!

Liis Aavaste Hango

Kiusamist on võimalik ennetada, isegi Eestis!

Liis Aavaste-Hango
SA Kiusamisvaba Kooli arendus- ja koolitusjuht

KIUSAMINE – definitsioon

Süstemaatiline agressiivne käitumine isiku vastu, kel on end selle eest raske kaitsta.

- Korduvus
- Jõudude ebavõrdsus
- Tahtlikkus (tegu on tahtlik, kuid ei pruugi olla teadlik kiusamine, nt „*me tegime ju nalja!*“)
- Keegi saab haiget

- Kiusamine ei koosne vaid üksikutest rünnakutest, pigem on hoopis **üsna stabiilne suhe** suuremas kaaslaste grupis.

- **Universaalne nähtus** – umbes 10% lastest ja noorukitest üle maailma on süstemaatilise kiusamise ohvrid. Sagedus erineb riigiti ja kultuuriti.

KIUSAMINE – erinevad vormid

- **VERBAALNE** – sõnadega kahju tegemine (narrimine, mõnitamine, ähvardamine jne)
- **FÜÜSILINE** – keha ja esemete kaudu (löömine, tõukamine, asjade lõhkumine või ära võtmine...)
- **KAUDNE** – kahju tekitatakse ise otse kontaktis olemata, teiste kaudu (tagarääkimine, kuulujuttude levitamine, seltskonnast välja jätmine, teiste mõjutamine nii, et kannatavad ohvri suhted ja positsioon)
- **KÜBERKIUSAMINE** – kahju tekitatakse IT vahendusel (ebameeldivad postitused veebis, loata fotode üleslaadimine, libakontod, ähvardused SMS-i teel...)
- ...

Probleemi suurus

- Keskmiselt 22% Eesti kooliõpilastest kogeb kiusamist
- Pea ¼ kiusamise ohvritest (268 last 39-st koolist) on **kannatanud mitu aastat!**
- Kõik koolirõõmu valdkonnad on võrreldes teiste õpilastega madalamad nii kiusajatel kui ohvritel
- **Kiusamise mõjud:**
- Kahjustub ohvrite vaimne ja sotsiaalne tervis (Arseneault, Bowes, & Shakoor, 2009; Hawker & Boulton, 2000);
- Langeb akadeemiline edukus ning suureneb koolist väljalangemise risk (nt Nakamoto & Schwartz, 2010);
- Kiusajatel on nooruki- ja täiskasvanueas ligi 4 korda suurem kuriteo sooritamise risk (Olweus, 2013).

Kiusamine ei puuduta ainult kiusajaid ja ohvreid

Enamiku kiusamisjuhtumite korral on olukorra juures ka kaaslaste grupp.

Pealtnägijate reageeringud kiusamisele on kriitilise tähtsusega.

See mõjutab:

- kuidas kiusatud laps end tunneb;
- kuidas kiusamise olukord edasi läheb;
- kui kaua kiusamine kestab

Enamik lapsi ei kiida kiusamist heaks, kuid paljud siiski järgivad kiusaja käitumist, naeravad või vaikivad.

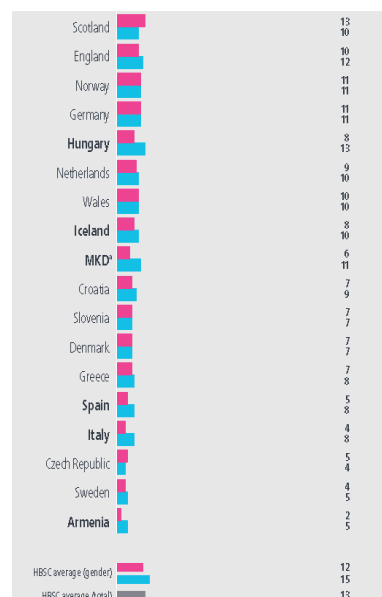
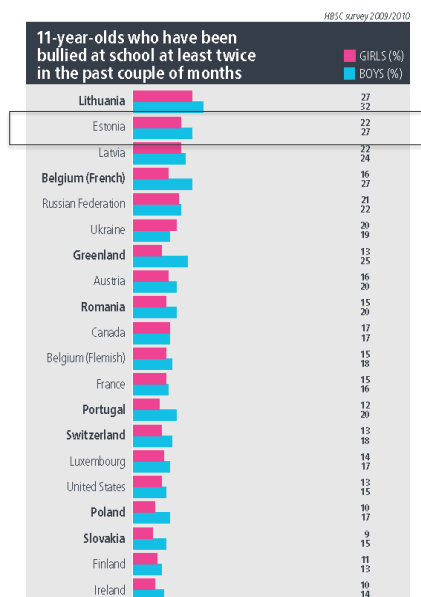
Kiusamisega seotud grupinormid määravad sageli, et ohvri sõber olla ei ole lubatud, teda ei peaks aktsepteerima.

KIUSAMISE LEVIK

- 40 riigi võrdluses on 11-15 aastaste õpilaste hulgas kõrgeimad kiusamise ja kannatamise sagedused Baltiriikides, madalaimad põhjamaades (Craig jt, 2009; HBSC põhjal).
- Görzig (2011) tehtud 25 riigi võrdluses on Eesti ka küberkiusamise osas esirinnas (kiusamist tunnistas 8%, kannatamist 14%).
- Justiitsministeerium (2014) – 22% ohvraid

Keskmiselt 22% Eesti kooliõpilastest kogeb kiusamist

SA Kiusamise Vastu

Detsember 2012 asutatakse SA Kiusamise Vastu.

Asutajaliikmed: Heateo SA, Koolipsühholoogide Ühing, SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus ning erasikutena Tartu Ülikooli õppejõud Kristiina Treial ja sotsiaalsed ettevõtjad Kristi Liiva ja Rasmus Rask.

Palju häid koostööpartnereid, toetajaid ja vabatahtlikke.
Kogemustega koolitajatest instruktorite meeskond.

Sihtasutuse missioon on muuta Eesti koolid kiusamisvabaks. Kiusamise tõrjumiseks kasutatakse tõenduspõhist mudelit, mille tulemusena on vähenenud nii kiusamine kui ka kiusamisest tingitud probleemid nagu koolist väljalangevus ja madal õppeedukus Soomes, Hollandis, USA-s ja mitmetes teistes riikides.

KiVa™ programm

**KiVa™ on Turu ülikoolis Soome haridus- ja kultuuri-
ministeeriumi toel välja töötatud koolipõhine
kiusamise ennetamise ja juhtumitesse sekkumise
programm.**

- Juhid prof. C. Salmivalli ja PhD E. Poskiparta
- Kasutatud parim kaasaegne teaduslik teadmine
- Kõrgetasemeliste uuringutega tõestatud tõhusus
- Praeguseks 90% on KiVa-kooliks Soome üldhariduskoolidest
- Mitmed tunnustused ja auhinnad nii programmi tõhususe kui teadusliku panuse eest.

KiVa™ programm lähtub:

- Kiusamine on proaktiivne (tahtlik) ja eesmärgipärane agressioon
- Kiusamisel on oma funktsioonid ja sotsiaalne arhitektuur:

Valides ohvreid, kes on allaheitlikud, ebakindlad, nõrgad ja madalal või tõrjutu positsioonil kaaslaste hulgas, õnnestub kiusajatel korduvalt demonstreerida oma võimu ja uuendada oma kõrget staatust ilma, et neid takistataks.

KiVa™ programm lähtub:

Kiusamine võib olla kaaslaste hulgas staatuse ja võimu saamise strateegia, ning uuringute põhjal sageli ka tõhus.

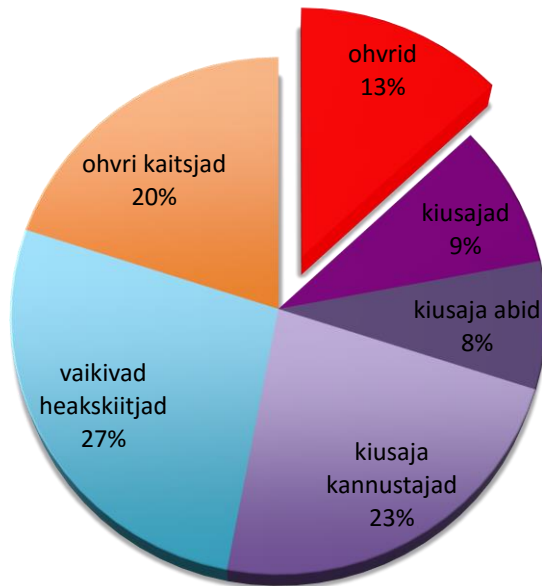
- Kiusajaid tajutakse populaarsetena (Caravita, DiBlasio, & Salmivalli, 2008)
- Kiusamine aitab staatust säilitada (Juvonen & Galvan, 2008) või lausa tõsta (Cillessen & Borch, 2004)

Jõunäitamised vajavad aga tunnistajaid.

PEALVAATAJATE ROLL!

- Kiusamise ohvrid, kel on **vähemalt 1 kaitsja**, saavad olukorraga paremini hakkama (Sainio, Veenstra, Huitsing, & Salmivalli, 2010)
- Kõige hullem mälestus koolikiusamisest: „**Keegi ei hoolinud!**“ (Teräsahjo & Salmivalli, 2000)

ROLLID KIUSAMISES

20 õpilasega klassis:

- 2 ohvrit
- 2 kiusajat
- 1-2 kiusaja abilist
- 4 kannustajat
- 5-6 vaikivat heakskiitjat
- 4 ohvri kaitsjat

KiVa™: pealtvaatajate käitumine on tähtis!

KLASSI TASANDIL:

- Kiusamise tõenäosus on suurem neis klassides, kus on palju kiusaja toetamist (Salmivalli, Voeten & Poskiparta, 2011)
- Lapse tasandi riskitegurid, nagu ärevus, viivad ohvriks sattumiseni just neis klassides, kus kiusaja kannustamine on tavapärane, kaitsjate olemasolu vähendab riski oluliselt (Kärnä, Voeten, Poskiparta, & Salmivalli, 2010)

Kiusamise vähendamiseks:

- ... ei pea tingimata tegelema ohvriga, et teda „vähem haavatavaks“ muuta
- ... ei pea tegelema ainult kiusajatega, et neid “ümber kasvatada”
- ... kõrvalseisjate suhtumise ja käitumise muutmine vähendab kiusamise kasulikkust ja seetõttu väheneb huvi üldse kiusama hakata
- Siiski, ohvrid vajavad tунnet, et neid võetakse kuulda ja abistatakse täiskasvanute poolt
- Kiusajatele tuleb nende lubamatu käitumise korral vastu astuda

TÕHUS PROGRAMM: MIDAGI KÕIGILE JA MIDAGI KIUJAJATELE-OHVRITELE!

Tõendid KiVa tõhususe kohta:

Kontrollkatse (2007-2009 Soomes): kiusamine ja kannatamine vähenes ~20%, algklassides mõju suurem.
Sekjutud juhtumitest lahenes või leevenes 98%.

Veel:

- Vähenes kiusaja julgustamine ja abistamine
- Muutusid õpilaste kiusamisevastased hoiakud, tajutud tõhusus ja püüdlused kaitsta ohvrit
- Kasvas empaatia kannatava kaaslase suhtes
- Vähenes õpilaste ärevus ja depressiivsus
- Suurenes kooli meeldimine, õpimotivatsioon ja –edukus, paremad suhted klassikaaslastega
- Positiivne mõju õpetajate suhtumise ja pädevuse hindamisse

Eesti tulemused

- **Õpilasküsitluse tulemused**
- KiVa koolides vähenes kiusamine (ohvrite arv) 17,2%. Langus oli suurem vanemates klassides.
- **Õpetajate tagasiside**
- Suhete tunnetuslik paranemine
- Õpetajate suurem enesekindlus kiusamisjuhtumitega tegelemisel
- Paranen õpetajate kontakt õpilastega

KiVa™ programm

<http://www.kivaprogram.net/estonia>

Eesmärgid:

- Kiusamise ennetamine
- Ettetulevate juhtumite tõhus lahendamine
- Kiusamise negatiivsete mõjude minimeerimine

UNIVERSAALSED ehk ENNETUS- TEGEVUSED

Materjalid,
infopäevad
Veebitugi
KiVa-tunnid
Vestid

KONKREETSED ehk SEKKUMIS- TEGEVUSED

KiVa-tiimid
Juhtumi osapooled
Klassikaaslased
Lapsevanemad

UURIMINE JA ANALÜÜS

Õpilasküsitlus
Õpetajate
vestlusringid

KiVa™ programm

ERIPÄRA:

- Olemas on nii universaalsed ennetavad tegevused kui konkreetsed sekkumised juhtumitesse
- Tavapäratult suur hulk materjale ja konkreetseid vahendeid (ei ole ainult „filosoofia“)
- Kasutusel on virtuaalne õpikeskkond – veebitugi
- Programm puudutab kogu sihtgruppi (klassi), aga ka kooliperet laiemalt ja lapsevanemaid.

KiVa on süstemaatilisem kui enamus olemasolevaid kiusamisevastaseid programme.

Kiusamise ennetamine on meeskonnatöö:

ÕPILASED:
Igaüks on vastutav kiusamise lõpetamise eest!

LAPSEVANEMAD:
Toetavad KiVa rakendamist, laiendavad selle põhimõtteid igapäevaellu.

ÕPETAJAD:
Teadlikkuse tõstmine, enesetõhususe suurendamine, konstruktiivsete reageerimisstrateegiate kasutamine.

KiVa-RÜHMAD:
Vastutavad kiusamise lõpetamise ning pikaajalise edu eest.

KiVa™ ennetavad tegevused õpilastele:

- Õpilasküsitlus
- Alustamiskoosolek
- KiVa-tunnid (ja arvutimäng)
- Plakatid

Pildid: www.kivaprogram.net

KiVa™ ennetavad tegevused lapsevanematele:

- Uudiskiri lapsevanematele
- „Tagasi kooli“ õhtu
- Juhendmaterjal lapsevanematele (WWW)

KiVa™ ennetavad tegevused kooli personalile:

- Kooli personali koosolek
- Personali pühendumus on tõhusa KiVa eeldus!
- Silmatorkavad vestid vahetunnis korrapidaja-õpetajatele

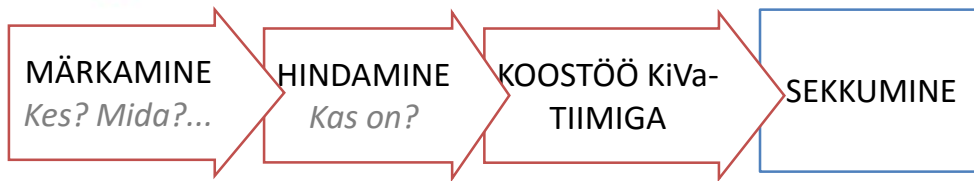
KiVa™ programm

**KONKREETSSED TEGEVUSED EHK SEKKUMINE
KIUSAMISJUHTUMITE LÕPETAMISEKS**

Sekkumistegevused – KiVa-tiim

KiVa-tiimi tegutsemise põhimõtted:

- kaks vestlusmeetodit: **vastanduv ja mittevastanduv** – *individuaalsed ja grupivestlused osapooltega ning järelkohtumine*
- klassikaaslaste jõustamine ohvri toetajateks
- lapsevanemate teavitamine
- kiusamisjuhtumite dokumenteerimine (ANKEEDID käsiraamatus)
- KiVa-tiim ei lahenda KÕIKI koolis ettetulevaid probleeme!

Ootused ja kokkulepe

Sihtasutus pakub:

- Tõenduspõhist ennetus-ja sekkumisprogrammi koos meetodite, õppematerjaide ja veebitoega
- Kooli KiVa meeskonna väljaõpet
- Kestvat toetust KiVa meeskondadele programmi rakendamisel, võrgustikku
- Uuringut ja tulemuste kokkuvõtet

Kool

- Kinnitab, et kooli juhtkond toetab KiVa programmi rakendamist
- Värbab 3-4 motiveeritud KiVa meeskonna liiget
- Lülitab KiVa õppetunnid tunniplaani; võimaldab klassijuhatajatel KiVa õppetunde anda normkoormuse piires
- Võimaldab KiVa meeskonna liikmetele iganädalaselt 45 min tasustatud tööaega kiusamisjuhtumite lahendamiseks ja klassiõpetajate toetamiseks

9 asja, mida iga kool saab teha

1. Olukorra hindamine ja jälgimine
2. Kiusamisvastane strateegia
3. Personali teadlikkuse, hoiakute, oskuste kujundamine
4. Õpilaste teadlikkuse, hoiakute, oskuste kujundamine
5. Lapsevanemate teadlikkuse, hoiakute, oskuste arendamine
6. Kiusamisvaba keskkonna kujundamine
7. Tegevused haavatavate ja ohvrite toetuseks
8. Tõhusad sekkumised juhtumite lõpetamiseks
9. Koostöö politseiga nii ennetuses kui juhtumites

Allikad: Rigby, s.a; Farrington & Ttofi, 2009

Aitäh!